

Успаміны былага настаўніка Слуцкай гімназіі

Да 400-годдзя гімназіі

В. У. Чэчат,

прафесар кафедры менеджмента і адукацыйных тэхналогій
Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі
Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка,
доктар педагогічных навук, прафесар

Вядомая ў краіне і свеце Слуцкая гімназія (заснавана 20 мая 1617 года) за чатыры стагоддзі свайго існавання стала пладавітай alma mater у падрыхтоўцы вядомых асоб — у кожным стагоддзі у ліку яе выхаванцаў былі вядомыя дзеячы беларускай, рускай і польскай адукацыі і культуры. Гімназія мела пастаянныя сувязі з універсітэтамі Гайдэльберга, Кёнігсберга, Берліна, Франкфурта-на-Одэры, Марбурга, Лейдэна, Эдынбурга і Оксфарда, у якія пасылалі на вучобу лепшых яе выпускнікоў.

Значнай і пастаяннай педагогічнай праблемай з’яўляецца пытанне арганізацыі вольнага часу навучэнцаў, калі яны могуць заняцца разнастайнымі відамі карыснай дзейнасці згодна з уласнымі схільнасцямі і жаданнямі (чытанне кніг, гульні, прагулкі, фізкультура, спорт, тэхніка, мастацтва, музыка, спевы і інш.). Задача педагогаў і бацькоў заключаецца ў тым, каб вольны час праводзіўся з максімальнай карысцю для дзяцей, садзейнічаў развіццю іх асабістых якасцей, інтэлектуальных запытаў і творчых схільнасцей. Асаблівае значэнне мае арганізацыя вольнага часу ў выхадныя і канікулярныя дні. У канцэпцыі непарыўнага выхавання дзяцей і моладзі адзначаецца, што «узровень культуры вольнага часу вызначаецца ступенню рэалізацыі сацыякультурнага патэнцыялу асобы ў дзейнасці і сукупнасцю атрыманых навыкаў рацыянальнага і змястоўнага правядзення вольнага часу» (Концепция непрерывного воспитания детей и учащейся молодежи // Непрерывное воспитание детей и учащейся мо-

лодэжи: Концепция; Программа на 2016—2020 годы. — Минск : НИО, 2016. — С. 39).

Сёння дзеці і навучэнская моладзь маюць вялікія магчымасці рэалізаваць сацыякультурны патэнцыял у розных відах дзейнасці ва ўстановах дадатковай адукацыі.

У тыя ж гады (1963—1968), калі я працаваў у сярэдняй школе № 1 г. Слуцка (зараз гімназія № 1 г. Слуцка), цэнтрам выхаваўчай і адукацыйнай работы ў мікрараёне была школа. Я займаў пасаду арганізатара пазакласнай і пазашкольнай выхаваўчай работы (на правах намесніка дырэктара школы). Гэта пасада была уведзена ў 1967/1968 навучальным годзе згодна з пастановай ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР ад 10 лістапада 1966 года «Аб мерах далейшага паляпшэння работы сярэдняй агульнаадукацыйнай школы», у якой указвалася на неабходнасць ператварэння кожнай школы ў арганізуючы цэнтр выхаваўчай работы з вучнямі ў непасрэдна прымыкаючым да яе мікрараёне.

Пазакласная і пазашкольная дзейнасць у краіне была разнастайнай і ўсебаковай: яна ўключала грамадска карысную працу школьнікаў на прамысловых прадпрыемствах і будоўлях, у калгасах і саўгасах, у школьных майстэрнях і на прышкольных участках, работу па добраўпарадкаванні і азеляненні родных гарадоў і вёсак, дзейнасць гурткоў, навукова-тэхнічных таварыстваў, творчых аб'яднанняў, студый, школьных музеяў, клубаў, лекторыяў, пошукавую, турысцка-краязнаўчую і спартыўную работу і многае іншае. У пазакласнай і пазашкольнай дзейнасці вучняў актыўны ўдзел прымалі таксама бацькі і прадстаўнікі шырокай грамадскасці.

Сумесна з педагогічным і вучнёўскім калектывамі СШ № 1 г. Слуцка (апошні налічваў 600 чалавек) мы актывізавалі пазаўрочную работу, накіраваную на максімальнае ўсебаковае развіццё здольнасцей і маральных якасцей навучэнцаў. Што канкрэтна удалося зрабіць для рэалізацыі пастаўленай мэты?

Першы напрамак — працоўнае выхаванне, арганізацыя грамадска карыснай дзейнасці старшакласнікаў у летні перыяд. Кожнае лета ў лагеры працы і адпачынку больш за 30 юнакоў і дзяўчат школы працавалі ў калгасах Слуцчыны. Атрыманыя грошы ішлі на развіццё установы адукацыі, набыццё музычных інструментаў, спартыўнага абсталявання, сродкаў навучання.

Другі напрамак — эстэтычнае выхаванне, накіраванае на фарміраванне эстэтычнай культуры, развіццё ў вучняў пачуцця прыгожага. У гэтым працэсе важную ролю адыгрывала пазашкольнае музычнае выхаванне ў самых розных формах. Амаль палавіна вучняў школы займаліся ў школьным сімфанічным, эстрадным аркестрах, хорах малодшых і старэйшых класаў, ансамблі баяністаў, некалькіх актэтаў хлопчыкаў і дзяўчынак.

Мы з Уладзімірам Апанасавічам Жлукценка, настаўнікам спеваў, кіраўніком мастацкай самадзейнасці школы, разумелі, што дзеці любяць спяваць і іграць, робяць гэта ахвотна і з вялікім задавальненнем. Спевы і музыка садзейнічаюць

развіццю ў іх актыўнага ўспрымання жыцця, уменняў выразіць свае пачуцці і перажыванні. Сустрэча з новай песняй выклікае ў дзяцей радасць і захапленне, станоучыя эмоцыі. Гэтыя псіхалагічныя асаблівасці пры спевах улічваліся пры рашэнні трох узаемазвязаных задач: першая — развіццё музычных здольнасцей вучняў, музычны слых, пачуццё рытма, пашырыць іх музычны круггляд; другая — прывучыць дзяцей у працэсе спеваў у хоры да сумесных зладжаных дзеянняў, выхаваць добразычлівыя ўзаемаадносіны, пачуццё калектывізму; трэцяя — арганізаваць цікавую і грамадска карысную дзейнасць у вольны пазашкольны час.

Гісторыя стварэння сімфанічнага аркестра. Настаўнік спеваў школы, заслужаны работнік культуры БССР У. А. Жлукценка на педагогічных саветах і у гутарках з бацькамі імкнуўся паказаць, раскрыць выхаваўчы патэнцыял музыкі і спеваў. У іх змесце, у музычных і песенных творах адлюстраваны любоў да роднага краю, малой радзімы, сваёй краіны, мінулае продкаў і свайго народа, высокія патрыятычныя і грамадзянскія пачуцці, асабісты маральны і духоўны стан, важныя маральныя якасці (чалавечнасць, праўдзівасць, працавітасць, суперажыванне бацькам, родзічам, наогул людзям і да т. п.). На адным з педагогічных саветаў настаўнік прапанаваў стварыць школьны сімфанічны аркестр.

Сваю задамку Уладзімір Апанасавіч неўзабаве пачаў ажыццяўляць з уласцівай яму энергіяй. Трэба вельмі любіць музыку і дзяцей, каб знайсці час і сілы на стварэнне аркестра, калі, здавалася, увесь дзень заняты: урокі спеваў і заняткі музычных гурткоў, арганізацыя сіламі іх удзельнікаў рамонт музычных інструментаў, наладжванне сувязяў з заводам сантэхабсталявання, калгасамі імя К. Маркса і Ф. Энгельса і шмат іншых спраў.

Энтузіясты сімфанічнай музыкі разам са сваім настаўнікам адрамантавалі тры вяланчэлі, два кларнеты, смычковы кантрабас, зрабілі пюпітры для нот. Велізарную дапамогу і падтрымку юным музакантам аказаў Ігар Барысавіч Мысліучык — чалавек

добрай і чулай душы, дырэктар Мінскага музычнага вучылішча імя М. І. Глінкі.

Трэці напрамак — фізкультура, спартыўная работа, накіраваныя на умацаванне псіхафізічнага здароўя вучняў.

Прыклад-успамін. У зімовыя перыяды у школе працаваў каток плошчай у 3 500 квадратных метраў з хакейнай пляцоўкай. Тут праводзіліся традыцыйныя спаборніцтвы на прызы «Алімпійскай сняжынкі» і «Залатой шайбы». Сярод вучняў розных узростаў выяўлялі мацнейшых, каб яны далей абаранялі гонар школы і горада на абласных спаборніцтвах па канькабежным спорце і хакеі. Вялікую дапамогу у падрыхтоўцы катка аказвалі школе кіраўнікі гарадскіх прадпрыемстваў, рабочыя, бацькі вучняў.

Чацвёрты напрамак — пошукавая і даследчая работа з мэтай стварэння гісторыка-краязнаўчага музея. Настаўнікі і вучні сабралі шмат матэрыялаў па тэмах: «Знакамітыя педагогі і выпускнікі Слуцкай гімназіі», «Партызаны і ўдзельнікі Вялікай Айчыннай вайны», «Усесаюзныя паходы моладзі па месцах рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы савецкага народа» і інш., выпусцілі рукапісную кнігу-дакумент «Парадніліся Кубаць са Слуцчу».

З матэрыялаў аб педагогах і выпускніках. Педагогі і выпускнікі гімназіі ў розны час унеслі значны ўклад у развіццё айчыннай і сусветнай навукі, адукацыі, культуры, тэхнікі. Коротка раскажам аб некаторых з іх, што праславілі сваю гімназію.

Ілья Фёдаравіч Капіевіч (Капіевіскі) (1651—1714) — беларускі асветнік і кнігавыдавец. Пасля вучобы ў Амстэрдамскім універсітэце Капіевіч працаваў педагогам у Слуцкай гімназіі. У 1697 годзе пазнаёміўся з рускім царом Пятром I і стаў прыхільнікам яго рэформ. Ён садзейнічаў развіццю і распаўсюджванню навуковых ведаў у Расіі. З 1698 года па 1706 год пераклаў на рускую мову і выдаў 20 кніг: падручнік па арыфметыцы, вычэбныя дапаможнікі па гісторыі, лацінскай і рускай граматыцы, руска-лаціна-нямецкі і руска-лаціна-гאלандскі слоўнікі, байкі Эзопа. Капіевіч удаканаліў кірыліцу, стаў аўтарам першай на рускай мове зорнай карты.

І. Ф. Капіевіч падтрымліваў імкненне трох братніх народаў — беларускага, рускага, украінскага — да аб'яднання. Ён называў іх «славена-рускім» народам і бачыў сваё прызначэнне ў тым, каб садзейнічаць яго асвеце. Капіевіч сцвярджаў каштоўнасць разнастайных ведаў па прыродазнаўству, матэматыцы, гісторыі, географіі, літаратуры, мовах. Славуты выпускнік і педагог Слуцкай гімназіі скіраваў усю сваю дзейнасць на тое, каб прывіць народу, асабліва юнацтву, любоў і прагу да ведаў, адукацыі і самаадукацыі. Ён сцвярджаў, што праз веды можна здабыць веліч і славу, далучыцца да вяршынь дасканаласці, умацаваць дзяржаву, бо веды заўсёды «не залежна ад чыну, кожнаму чалавеку на карысць ідуць».

Антон Рыгоравіч Бржазоўскі (1870—1961) — доктар медыцынскіх навук, аўтар капітальнага падручніка «Прыватная хірургія». Гэта праца ўнікальная тым, што ўпершыню падручнік, створаны ў Савецкай Расіі, быў перакладзены на некалькі еўрапейскіх і кітайскую мовы. У Куйбышаўскім медыцынскім інстытуце А. Р. Бржазоўскі заснаваў кафедру факультэцкай хірургіі і кіраваў ёю з 1935 па 1954 год. За гэты перыяд ён выканаў больш за 10 тысяч аперацый. Бржазоўскім была напісана манаграфія «Востры апендыцыт», якая і ў цяперашні час з'яўляецца адной з асноватворных прац па данай праблеме.

Вітальд Карлавіч Цэраскі (1849—1925) — астраном з сусветным імем, член-карэспандэнт Пецябургскай акадэміі навук. Распрацаваў методыку фотаметрычных даследаванняў. Вымераў зоркавую велічыню Сонца, вызначыў ніжэйшую мяжу яго тэмпературы, устанавіў бляск (блішчэнне) звыш 500 зорак, адкрыў серабрыстыя воблакі.

Анатоль Уладзіміравіч Фядзюшын (1891—1972) — беларускі вучоны ў галіне заалогіі і паразіталогіі, заснавальнік зоагеаграфіі Беларусі, доктар біялагічных навук, прафесар. Фядзюшын з'яўляецца аўтарам капітальных прац: «Рэчной бобр, яго історыя, жыццё і опыты па размножэнню» (1935), «Птицы Белоруссии» (1967, в соавт. с М. С. Долбиком).

Сямён Арыевіч Косберг (1903—1965) — вядомы спецыяліст у галіне авіяцыйных і ракетных рухавікоў, доктар тэхнічных навук, лаўрэат Ленінскай прэміі, Герой Сацыялістычнай Працы. Рухавікі канструкцыі Косберга ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны выкарыстоўваліся на многіх баявых самалётах. Пасля вайны пад яго кіраўніцтвам былі створаны ракетныя рухавікі, якія ўстанаўліваліся на апошніх ступенях ракет-носьбітаў касмічных пільтуемых караблёў, штучных спадарожнікаў Зямлі і аўтаматычных станцый. Адзін з кратараў Месяца, як і вуліца ў Слуцку, носіць імя Косберга.

У рабоце па вышэйадзначаных напрамках педагогі школы кіраваліся тым канцэптуальным палажэннем, якое яшчэ ў 1857 годзе ў артыкуле «Тры элементы школы» сфармуляваў К. Д. Ушынскі: тры асноўныя элементы школы, ці тры віды яе дзейнасці, — гэта адміністрацыйны, вучэбны, выхаваўчы. Названыя напрамкі могуць знаходзіцца ў самых разнастайных камбінацыях паміж сабой, больш ці менш цесна злучацца, распадацца паміж асобамі і нярэдка нават знаходзіцца ў адносінах супрацьстаяння (што падчас бывае ва ўстановах адукацыі). Але педагогічны калектыў дабіўся таго, што гэтыя тры элементы былі арганічна злучаны паміж сабой. І дырэкцыя, і настаўнікі-прадметнікі, і класныя кіраўнікі аказвалі падтрымку і дапамогу адзін аднаму, былі аднадумцамі ў справе навучання і выхавання, асабліва ў арганізацыі пазашкольнай музычнай і фізкультурна-аздараўленчай дзейнасці. Рэалізацыя данага канцэптуальнага палажэння давала станоучыя вынікі.

Летам 1967 года школа адзначала свой 350-гадовы юбілей, да якога яна падыйшла са значнымі поспехамі ў вучэбнай і выхаваўчай дзейнасці. Былі абсталяваны фізічны, хімічны, біялагічны кабінеты, дамаводства і машыназнаўства. Творча працавалі 9 прадметных і 12 тэхнічных гурт-

коў. На вучэбна-доследным участку размяшчаліся пладова-ягадны гадавальнік і сад, дзе вучнямі праводзіліся даследчыя работы. Па выніках апошніх школа прымала ўдзел ва Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўцы. Гурток юных натуралістаў быў узнагароджаны дыпламам I ступені Мінскага аблвыканкама. Работа па эстэтычным выхаванні вучняў таксама прынесла свае вынікі. На III рэспубліканскім аглядзе мастацкай самадзейнасці вакальны актэт дзяўчынак атрымаў званне лаўрэата, а два вучні сталі дыпламантамі. За дасягненні ў фізічнай культуры і спорце вучні сярэдняй школы № 1 г. Слуцка былі узнагароджаны 11 пераходнымі кубкамі. У 1987 годзе 31 спартсмен з гэтай установы навучання змагаўся за гонар горада Слуцка на абласных спаборніцтвах, 6 — на рэспубліканскіх. Тры выпускнікі школы і столькі ж яе навучэнцаў сталі членамі спартыўных зборных каманд рэспублікі. (Родчанка, Р. В. Старэйшая школа Беларусі / Р. В. Родчанка. — Мінск : Нар. асвета, 1985. — С. 74—75.)

Сёння ў гімназіі № 1 г. Слуцка з паглыбленым вывучэннем англійскай мовы ажыццяўляецца навучанне па трох напрамках: фізіка-матэматычным, філалагічным, хіміка-біялагічным (X—XI класы). Педагогічным калектывам установы адукацыі праводзіцца актыўная работа па апрабаванні і ўкараненні эфектыўных адукацыйных тэхналогій. Паглыбленае вывучэнне англійскай мовы, профільнае навучанне, урокі хараэаграфіі, шырока разгалінаваная сетка кружкаў, факультатываў і курсаў па выбару — усё гэта спрыяе дасягненню навучэнцамі гімназіі высокіх адукацыйных вынікаў. Традыцыйна яны становяцца пераможцамі рэспубліканскіх і міжнародных прадметных алімпіяд. Практычна 100 % выпускнікоў гімназіі № 1 г. Слуцка, якая па-ранейшаму з'яўляецца адной з лепшых не толькі ў вобласці, але і ў краіне, паступаюць ва установы вышэйшай адукацыі.

Матэрыял паступіў у рэдакцыю 14.03.2017.